

OPou (*TbPu.*, 74, 76).

Deixen séc en la llengua el *cascaides mil* de l'Atl. (II, 30a), i *L'Any Mil* de Guimerà, 1880.

Quant a l'aspecte fonètic, el cat. *mil* no pot correspondre a l'evolució que havia de tenir el ll. MÏLLE, ⁵ que hauria donat **mill* en català, i hauria donat **mit* o **mitch* en els diversos dialectes gascons, quan de fet el resultat ha estat púnicament *mil* en gascó i en cat., corresponent a la forma vg. *MÏLE, pròpia de la Romània central (català, gascó, occità, francès i retoromànic); mentre que MÏLLE és la forma que pervisqué en les altres llengües romàniques: it. *mille*, port. *mil* (on tota -LL- se simplifica i la -L- simple es perd), cast. ant. *mill* (Ss. XII-XIV), i el cast. mod. *mil* resulta de la repulsa de -ll final per la fonètica del castellà actual ¹⁰ (com *metal* < *metall*, *oripel* < *or-i-pell*). Per a aquesta qüestió, veg. *LleuresC*, 260-261.

DERIV.: *Milera* sembla haver-se dit antigament com a plural, quatre *milera* i anàlegs, corresponent a l'it. *quattro migliaia*, ll. MILIARIA, plural de MILIARE 'miler': en una de les velles versions de la *Cançó dels Segadors* (futur himne nacional), en el llenguatge més tradicionalista: «entraren a Barcelona / passa de quatre *mileras*», versió B, recollida a Vic per Mn. Cinto Verdaguer, mentre que la versió C (Ripoll) porta *passa* ²⁵ *de quatre mil qu'era o eran*, ço que fa l'efecte d'una esmena de rapsode modernitzador (MilàF, *Romllo.*, 81).

En tot cas, de MILIARIA plural ha de venir l'antic *milera* antiga mesura de vi, de gra, raïm i anàlegs, que encara figura en el *Consolat de Mar*: «lo senyor de la nau és tengut de donar vi entró que'l vi vàlega tres besants e mig, e si troba atzebib <'raïm en conserva'> ³⁰ o encara figures, ell ne deu fer vi; e si troba atzebib ne figures, o que li costàs, tot, més de 30 *millares* la *millera* feta --- no-ls és tengut de donar vi», cap. 100; *Pard.*, p. 137, que aquest explica per «millerole», o sigui l'oc. ant. *milhairola* equivalent d'oc. ant. *megiera* «mesure pour les liquides» = al nostre *mitgera*.

Bé ens adonem que aquí hi ha d'haver llacunes en la nostra informació, inevitables en una filologia ⁴⁰ com la nostra, amb la vida migrada i sincopada de les nostres universitats i acadèmies. Però ha d'haver-hi una relació entre això i el mot *millerada* o *millarada* que es dedueix del Cartulari de Poblet, en doc. relatiu a l'Espluga de Francolí: «vendimus vobis --- abbati de ⁴⁵ Populeto --- duas *miliaradas* de terra quas habemus apud Milmandam --- habet affrontaciones suas de tribus partibus in terra de Milmanda et de quarta parte in terra de Za Espulga», a. 1198 (§ 86, p. 48).¹

De tota manera els descendents ben coneguts de ⁵⁰ MILIARIA en català (o dels seus singulars MILIARE, MILIARIUM) són *miller* antic (avui *miler* analògicament) o *millar* ant. Junts els trobem, i assegurats per rimes, en JRoig: «L'apostata / En Julià / bé castigà / braves mullé(r)s: / ben nou *millés* / per les mame- ⁵⁵ lles, / en les ramelles / d'arbes curtades / ben agüades, / vives, penjà / --- / No menys en Troya / Pantastilea, / ab sa ginea, / qui pot dir quanta! / *millés* quaranta / mortes tallaren; / també -(l)s mataren / los persians / més d'atre tans / d'elles, *millàs*; / en altre ⁶⁰

pas, / onze *mil* belles / vérgens puncelles / ---» (*Spill*, vv. 15938, 15962, 15967, amb *millars* en el ms. en l'últim vers, si bé la rima exigeix fer la reducció de -rs a -s, popular fins en val.). *Millars* no es troba gaire en la nostra llengua, però tanmateix en *La Filla de Contastí*: «donà-se'n tanta de ira, que Partís de la terra e lunyà-s de allí 25 *millars*» (on per tant deu ser 'milles'), *NCl.* XLVIII, 84; i potser hem de suposar cat. ant. *millars* allà on els *regesta* de MzFerrando porten «permiso --- para acufiar en Valencia *millares* de plata, por valor de 10 denarios la pieza» com a contingut d'un doc. val. de 1263 (*Cat. Doc. de Valencia en el A. A. A.* I, 473).

Miller és més conegut i persistent en la nostra llengua: ja l'hem vist assegurat en JRoig, i tornà a sortir-hi garantit per la rima: «que són ,vull cloure, / superbes, vanes, / vils, inhumanes: / en hòmens mil / no hi ha un vil, / e si n'hi ha / algun vilà / en lo *miller*, / fa-u la muller!» (v. 7663); també en un altre val. de c. 1400: «après de tanta sanc scampada, e de tants *miylés* de gents desbaratades ---», *AntCanals* (*Scipió*, *NCl.*, 48); i al costat del citat *millars* hi ha també *miller* en *La Filla de Contastí*, si bé aquí és per dir 'milla': «los quals l'emperador, ab gran companya, acompanyà fora la ciutat gran tros de carrera, fins a cinc *millers* fora de la terra» (p. 98). Però ja molt documentat en el S. XIII: «*miller* de boix, 1 diner de corredures» en la tarifa barcelonina de 1271 (*EntreDL* I, 161.114, mentre que abans ha registrat la tarifa de moltes mercaderies per *centenars*); «*miller* de enaps, dóna de corredura, 5 drs.; *miller* de boys, una mealla», *CostTort.* (*Ol.*, p. 39). Hi ha *miller* en les *VidesR* (veg. el gloss.).

Amb el sentit de 'milla' també trobem *miller* en ³⁵ Lllull: «luny d'aquella capella un *miller*, hac una casa, on stegüés un home que servís Blanquerna e qui li aparellàs de menjar» (*Blanq.*, *NCl.* II, 257.18), «Blanquerna mudà sa cella en un puig qui era a un *miller* del loc on estava lo diaca», id. (*Amic e Amat*, *NCl.* XIV, 23.16). Cf. *millero* en arag. antic (gloss. de Tilander als Furs de c. 1350, *RFE* XXII, 137). I avui no és mort encara pertot, almenys no en el Maestrat: «No fa en lo bosc clars més amples / que el Cid en la turba aquella: / però a *millers* són los moros, / i ell sol!» (*Seidia*, 226); i el doctor santpolenc Salvador Tió, i la seva família, em diuen (1980) que ells sentien encara «per cents i *millés*» (no pas *milers*) a llur pare Josep Tió, nascut c. 1890 a Premià, entre St. Pol i Barcelona. De la forma *miler*, recent i analògica, no hi ha testimoni ferm fins al *DAG.* (sense cites) i escr. Renaix., car Belv. i Lab. encara només reconeixen *miller*; i els testimonis de la grafia *miler* en els docs. del S. XIII i princ. de XIV s'han de llegir (naturalment) *miçler*.

Millarès és evidentment un derivat d'aquests noms del miler (pot ser de *millar*, i també podria ser de *miller(a)*, atesa una possible dissimilació de *e-é*): en concret sembla haver designat coses de valor (comptable en milers), però de menes diverses: en part es tracta d'un valor pecuniari, com hem vist en la cita donada per *millera*, d'on es podria deduir que fos la vàlua